

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΛΙΟΝΤΖΗΣ – ΑΣΠΑΣΙΑ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Δύο επιγραφές άλλων τόπων από τη Νικόπολη

Η ενεπίγραφη επίστεψη βάρου που παρουσιάζουμε βρέθηκε τον Απρίλιο του 2011 στον αρχαιολογικό χώρο της Νικόπολης, στη θέση «Παλαιόκαστρο», στο αγροτεμάχιο αρ. 328 Διανομής Μύτικα 1930, μετατοπισμένο στο ανατολικό όριο του. Εντοπίστηκε κατά τη διενέργεια αυτοψίας, από τους αρχαιολόγους Δ. Σακκά και Π. Τατσοπούλου, οι οποίοι ενήργησαν για τη μεταφορά του στο Αρχαιολογικό Μουσείο Νικόπολης, όπου εκτίθεται σήμερα (MN 06052). Πρόκειται για επίστεψη βάρου αγάλματος από λευκό μάρμαρο, σπασμένη στην οπίσθια πλευρά και στην άνω ακμή της πρόσθιας. Το κατώτερο τμήμα της πρόσθιας πλευράς κοσμεύεται με κοιλόκυρτο κυμάτιο. Στην άνω πλευρά σώζονται ίσως ίχνη των τόνων για τα πέλαμα αγάλματος αλλά καλύπτονται από κονίαμα το οποίο προέρχεται από τον εντοιχισμό της σε δεύτερη χρήση. Η επιγραφή είναι χαραγμένη σε τρεις στίχους στην πρόσθια πλευρά της επιστέψεως. Εικ. 1.

Ύψ. 0,252μ., πλ. 0,835μ., πάχ. 0,48μ.

Ύψ. γρ. 0,018μ. (A) – 0,023 (P).

Τέλη του 2ου αι. π.Χ.

⟨Α⟩ πόλις Λευκα[δίω]ν Σωκράτη Λυκίσκου
ἀγορανομήσαν[τα] δις ἀρετᾶς ἔγεκεν
καὶ εὐεργεσίας τᾶς εἰς αὐτὰν θεοῖς.

Το οριστικό άρθρο στην αρχή του πρώτου στίχου θα πρέπει κατά πάσα πιθανότητα να παραλείφθηκε από τον χαρακτή, καθώς δεν υπάρχει χώρος για την αναγραφή του πάνω από τον πρώτο στίχο. Σε ορισμένα υστερότερα βάρη από το Ασκληπιείο της Επιδάουρου το άρθρο παραλείπεται πριν από την λέξη πόλις, βλ. *IG IV² 1, 644 και 688.*

Τα γράμματα φέρουν ακρέμονες και η μεσαία κεραία του άλφα είναι σπασμένη. Από τη μορφή των γραμμάτων η επιγραφή θα μπορούσε να χρονολογηθεί στα τέλη του 2ου ή στις αρχές του 1ου αι. π.Χ. Πρόκειται για βάση τιμητικού αγάλματος· η πόλις των Λευκαδίων τιμά τον Σωκράτη Λυκίσκου, ο οποίος είχε διατελέσει δύο φορές αγορανόμος της πόλεως. Η επιγραφή είναι γραμμένη στη δωρική διάλεκτο της Λευκάδος όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε π.χ. στους τύπους ἀρετᾶς, τᾶς εἰς αὐτὰν.

Ευχαριστούμε θερμά τον τότε προϊστάμενο της ΛΓ΄ ΕΠΚΑ κ. Γ. Ρήγينو για την άδεια μελέτης, τον συνάδελφο κ. Δ. Σακκά, ο οποίος πρόθυμα μας έδωσε όλες τις απαραίτητες πληροφορίες, την προϊσταμένη της ΛΓ΄ ΕΠΚΑ κ. Χριστίνα Μερκούρη, καθώς και τους κ.κ. Α. Αγγέλη, Α. Π. Ματθαίου, Έλενα Ζαββού, Γεωργία Μαλούχου, Γ. Παπαδόπουλο και Σελήνη Ψωμά για τις επισημάνσεις τους.

Ο Σωκράτης Λυκίσκου μπορεί πιθανώς να ταυτιστεί με τον Σωκράτη, το όνομα του οποίου αναγράφεται σε νομίσματα της Λευκάδος, τα οποία χρονολογούνται την περίοδο 167–50 π.Χ.¹ Το γεγονός ότι ο Σωκράτης Λυκίσκου ήταν αγορανόμος, ενισχύει την ταύτιση αυτή, καθώς σε ορισμένες πόλεις οι αγορανόμοι είχαν ανάμεσα στις άλλες αρμοδιότητές τους και την κοπή νομισμάτων.² Κατά τη διάρκεια της ελληνιστικής περιόδου, οι αγορανόμοι ήταν από τους σημαντικότερους άρχοντες των πόλεων. Σε πολλές περιπτώσεις μάλιστα ήταν τα μέλη της ανώτερης τάξης που αναλάμβαναν το αξίωμα αυτό.³

Είναι σαφές από το κείμενο της επιγραφής, ότι η τιμητική αυτή βάση προέρχεται από τη Λευκάδα και ότι μεταφέρθηκε, άγνωστο πότε, στη Νικόπολη για να χρησιμοποιηθεί ως οικοδομικό υλικό. Επειδή βρέθηκε κοντά στα υστερορωμαϊκά τείχη της πόλης, τα οποία χρονολογούνται στο δεύτερο μισό του 5ου αι. μ.Χ.,⁴ θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι είχε χρησιμοποιηθεί για την οικοδόμηση των τειχών αυτών, χωρίς ωστόσο να είναι απολύτως βέβαιο ότι μεταφέρθηκε από τη Λευκάδα εκείνη την περίοδο.

Η μελέτη της παραπάνω επιγραφής η οποία, αν και βρέθηκε στη Νικόπολη, προέρχεται σαφώς από μια άλλη πόλη, μας επιτρέπει να επανεξετάσουμε μία άλλη επιγραφή, η οποία έχει δημοσιευτεί πρόσφατα. Πρόκειται για την αναθηματική επιγραφή γυμνασίου, η οποία ανευρέθηκε σε επιφανειακό στρώμα κοντά στο ωδείο της Νικόπολης (*SEG* 57, 542).⁵ Η επιγραφή είναι χαραγμένη σε μαρμάρينو μέλος, πιθανώς αρχιτεκτονικό, προερχόμενο από το θύρωμα δημοσίου κτιρίου, κατά πάσα πιθανότητα του γυμνασίου. Εικ. 2.

Α' μισό του 2ου αι. π.Χ.

Μνασιλαΐδας Ἄρχωνίδα, Πολυκρίτα Εὐξιθέου
 ὑπὲρ τὸν υἱὸν Ἄρχωνίδαν
 τὸ γυμνάσιον τοῖς θεοῖς καὶ τᾷ πόλει.

Η επιγραφή αυτή αποδόθηκε από την πρώτη εκδότρια στο γυμνάσιο της Νικόπολης και χρονολογήθηκε στα τέλη του 1ου αι. π.Χ. Πολλά όμως στοιχεία μας οδηγούν στο να αναθεωρήσουμε τόσο τη χρονολόγηση όσο και την προέλευση της επιγραφής. Σε αυτό το συμπέρασμα μας οδηγούν οι παρακάτω διαπιστώσεις. Παρόλο που είναι δύσκολο να χρονολογήσουμε μία επιγραφή με βάση μόνο τη μορφή των γραμμάτων, είναι σαφές ότι τα

1. *BMC Thessaly*, 185, αρ. 165–6, 187, αρ. 187.

2. Δεν είναι σαφές πάντοτε ποιοί είναι οι άρχοντες των οποίων τα ονόματα εμφανίζονται στα νομίσματα των πόλεων, βλ. Br. Helly, *Les émissions monétaires de la Confédération thessalienne* (IIe-Ier s. av. J.-C.), στο G. Depyrot – T. Hackens – G. Mouchart (éds.), *Rythmes de la production monétaire, de l'antiquité à nos jours, Numismatica Lovaniensia* 7, Louvain-la-Neuve 1987, 44. Γενικά για τις αρμοδιότητες των αγορανόμων βλ. L. Capdetrey, *Surveiller, organiser, financer. Fonctionnement de l'agoranomia et statut des agoranomes dans le monde égéen*, στο L. Capdetrey – Cl. Hasenohr (éds.), *Agoranomes et édiles. Institutions des marchés antiques*, Bordeaux 2012, 13-34.

3. L. Migeotte, *Les pouvoirs des agoranomes dans les cités grecques*, *Symposion* 2001, 287–301.

4. W. Bowden, *Nicopolis – The Ideology of the Late Antique City*, στο K. Ζάχος (επιμ.) *Νικόπολις Β'*, I, Πρέβεζα 2007, 142.

5. Υπατία Φάκλαρη, *Αναθηματική επιγραφή του Γυμνασίου της Νικόπολης*, στο K. Ζάχος (επιμ.) *Νικόπολις Β'*, I, 563–569.

γράμματα της επιγραφής δε θα μπορούσαν σε καμία περίπτωση να αποδοθούν στα τέλη του 1ου αι. π.Χ., εποχή της ανοικοδόμησης της Νικόπολης.

Οι άνω και κάτω κεραίες του σίγμα είναι αποκλίνουσες, το θήτα έχει μία τελεία στη μέση, οι δύο κάθετες κεραίες του πι είναι ανισομερείς. Η σπασμένη μεσαία κεραία του άλφα εμφανίζεται ήδη από τον 3ο αι. π.Χ. και δεν αποτελεί επιχείρημα για μία ύστερη χρονολόγηση μετά τον 1ο αι. π.Χ. Η μορφή των γραμμάτων παρουσιάζει ορισμένες ομοιότητες και με την επιγραφή της Ολυμπίας *InvO 52*, η οποία χρονολογείται περί το 146 π.Χ. Από τη μορφή των γραμμάτων λοιπόν, η επιγραφή θα μπορούσε να χρονολογηθεί στα μέσα του 2ου αι. π.Χ.

Σε μία πρωιμότερη χρονολόγηση της επιγραφής μας οδηγεί και η παρουσία στοιχείων της δωρικής διαλέκτου. Για παράδειγμα ο τύπος της δωρικής διαλέκτου τᾱι πόλει στον δεύτερο στίχο δεν είναι εύκολο να εξηγηθεί, εφόσον πρόκειται για επιγραφή της Νικόπολης. Διαλεκτική είναι επίσης και η σύνταξη ὑπὲρ τὸν υἰόν, αντί της γενικής ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ.⁶ Τα ονόματα που εμφανίζονται στην επιγραφή είναι επίσης τυπικά ελληνικά χωρίς κανένα στοιχείο ρωμαϊκής επίδρασης.

Η εξέταση των ονομάτων της επιγραφής θα μπορούσε να μας βοηθήσει να προσδιορίσουμε τον τόπο προέλευσής της. Όπως έχει ήδη παρατηρήσει και η πρώτη εκδότρια της επιγραφής, το όνομα Μνασιλαΐδας μαρτυρείται δύο φορές μεταξύ των ονομάτων της Αμβρακίας. Στο ψήφισμα της Δελφικής αμφικτυονίας *CID IV 72* των τελών του 3ου αι. π.Χ.⁷ μεταξύ των ιερομνημόνων εμφανίζεται και κάποιος Μνασιλαΐδας Αμβρακιώτης. Ένας Μνασιλαΐδας Άραθίωνος εμφανίζεται στη συνθήκη ανάμεσα στη Χάραδρο και την Αμβρακία (*SEG 35, 665 A.9*), η οποία χρονολογείται περί το 167 π.Χ.

Η μορφή των γραμμάτων, τα οποία ανήκουν στο α΄ μισό του 2ου αι. π.Χ., δεν επιτρέπει την ταύτιση του Μνασιλαΐδα με τον ιερομνήμονα του κοινού των Αιτωλών της *CID IV 72*. Το πατρώνυμο του Μνασιλαΐδα, Αρχωνίδας, μαρτυρείται στην Κορινθία, καθώς και σε Κορινθιακές αποικίες της Σικελίας, όπως η Καμάρινα (*LGPN IIIA, 78*). Αν λάβουμε υπόψη μας ότι η Αμβρακία ήταν και αυτή αποικία των Κορινθίων, προκύπτει άλλο ένα ενισχυτικό στοιχείο για την απόδοση της επιγραφής στην πόλη αυτή. Το όνομα Πολυκρίτα μαρτυρείται στην Ιθάκη (*JG IX 1, 675*), ενώ το Εϋξίθεος μαρτυρείται στην Κορινθία και στην Αργολίδα (*LGPN IIIA 171*).

Με βάση τα παραπάνω, τόσο η χρονολόγηση όσο και η προέλευση της επιγραφής θα πρέπει να αναθεωρηθούν. Η επιγραφή ανήκει στο α΄ μισό του 2ου αι. π.Χ. και προέρχεται κατά πάσα πιθανότητα από την Αμβρακία. Φαίνεται λοιπόν, ότι το γυμνάσιο το οποίο ανέθεσαν ο Μνασιλαΐδας και η Πολυκρίτα δεν ήταν αυτό της Νικόπολης, αλλά πιθανώς το γυμνάσιο της Αμβρακίας. Γνωρίζουμε άλλωστε και από φιλολογικές μαρτυρίες ότι η Αμβρακία συμμετείχε στο συνοικισμό που οδήγησε στην ίδρυση της Νικόπολης.⁸ Θα μπορούσαμε επομένως να υποθέσουμε, ότι το οικοδομικό υλικό μεταφέρθηκε από την όχι και τόσο μακρινή πόλη της Αμβρακίας για την ανοικοδόμηση της Νικόπολης. Το ίδιο συνέβη και με την πρώτη επιγραφή που παρουσιάσαμε, και η οποία προέρχεται από τη Λευκάδα.

6. *LSJ*^{s.v.} ὑπέρ, B, V· Φάκλαρη (ό.π. σημ. 5) 564.

7. *LGPN IIIB 303*· *SEG 19, 379.3*.

8. Στράβων 7,7.6, Πausανίας 5,23.3.

Είναι τέλος εμφανές, ότι τόσο η εδώ παρουσιαζόμενη τιμητική επιγραφή της πόλεως της Λευκάδος όσο και η ήδη δημοσιευμένη επιγραφή από τη Νικόπολη ανήκουν, κατά πάσα πιθανότητα, σε δύο ξένες πόλεις και κατέληξαν στη Νικόπολη ως οικοδομικό υλικό, ήδη από την εποχή του Αυγούστου και την ίδρυση της νέας πόλεως.

Εικ. 1. Η τιμητική επιγραφή του Σωκράτους Λυκίσκου.

Εικ. 2. Η επιγραφή της αναθέσεως γυμνασίου.
(Υπατία Φάκλαρη, *Νικόπολις Β΄*, II, 387, σχέδιο I).